

Πτυχίο Ψυχολογίας
Εξ αποστάσεως

Πολυπολιτισμική Ψυχολογία (DPSYCH-219)

Δρ Κυριακή Σωτηροπούλου
Ψυχολόγος
Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Η κοινή ζωή στις
πολιτισμικά
ανομοιογενείς
κοινωνίες

Paul Klee, 1927

Η κοινή ζωή σε πολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες

- Η διαπολιτισμική προσαρμογή δεν είναι μια διαδικασία που περιορίζεται στους μετανάστες.
- Οι κάτοικοι των εθνών υποδοχής υπόκεινται επίσης σε ανάλογη διαδικασία αφού στην κοινωνία τους προστίθενται άνθρωποι με διαφορετικό πολιτισμό.
- Η αλληλεπίδραση είναι δύσκολη λόγω των διαφορών στη γλώσσα και τις πολιτισμικές αξίες και αυτό προσθέτει άγχος και στις δυο πλευρές.

Το αίσθημα της απειλής

- ❑ Απειλή εναντίον της ταυτότητας υφίσταται όταν ένα άτομο:
- ✓ Δεν μπορεί να έχει ένα θετικό αίσθημα για τον εαυτό του
- ✓ Μια αλλαγή στις ισχύουσες συνθήκες πιέζει προς την αφομοίωση-προσαρμογή νέων ταυτίσεων
- ❑ Η έννοια της απειλής είναι δύσκολο να διερευνηθεί
- ❑ Για κάποιο λόγο αυτή καθαυτή η πολιτισμική ποικιλομορφία έχει γίνει απειλητική
- ❑ Μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις αλλαγές που επιφέρουν οι πολιπολιτισμικές κοινωνίες και φοβούνται ότι θα χάσουν «αυτό πουείναι» (την αξία, την ιδιαιτερότητα, το νόημα που αντλούν από τις ομάδες στις οποίες ανήκουν, την ίδια τους τη θέση)
- ❑ Γι' αυτό αρνούνται να αλλάξουν τα συστήματα κατηγοριοποίησης που χρησιμοποιούν , όπως και τα όρια των κατηγοριών.

Διομαδική απειλή

- ❑ Η απειλή από τον «Άλλον» μπορεί να έχει υλική αλλά μπορεί να έχει και **συμβολική βάση**.
- ❑ Η απειλή αποτελεί διαδικασία κατασκευής και δεν αποτελεί κάτι το οποίο φέρει ο εκάστοτε Άλλος.
- ❑ Ο Άλλος εμφανίζεται να περιορίζει την πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους, να διεκδικεί επιρροή στη λήψη αποφάσεων, μπορεί να εμφανίζεται να καταλαμβάνει χώρους, δικαιώματα και προνόμια που ανήκουν στην κυρίαρχη ομάδα. Σε αυτά η κυρίαρχη κοινωνικά ομάδα, η κοινωνία υποδοχής στην περίπτωση των προσφύγων, θεωρείται πως έχει αποκλειστικό προνόμιο (Bobo, 1999).

Θεωρία της Ενσωματωμένης απειλής/Μοντέλο Stephan & Stephan (1999) για την απειλή (Διομαδική απειλή)

✓ Η αντίληψη μιας απειλής έχει σημαντική επίδραση στη δημιουργία προκατάληψης έναντι των έξω- ομάδων

Οι στάσεις προς τις εξωομάδες καθορίζονται από
4 είδη απειλής και οδηγούν σε προκατάληψη:

- **Ρεαλιστική απειλή:** απειλή για την πολιτική/οικονομική ισχύ και ευμάρεια της εσωομάδας-ανταγωνισμός σε πόρους που βρίσκονται σε ανεπάρκεια στην κοινωνία, όπως η εργασία, και άρα είναι πιο πιθανόν να εμφανίζεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης.
- **Συμβολική απειλή:** διαφορές μεταξύ των ομάδων στις αξίες, τις πεποιθήσεις, τα ήθη, τη συμπεριφορά και γενικά την κοσμοθεωρία της ενδοομάδας. Δημιουργείται από την πεποίθηση της ηθικής ορθότητας του συστήματος αρχών της ενδο-ομάδας.

Διομαδική απειλή

Διο/εσω ομαδικό άγχος: απειλητικής φύσης συναισθήματα (ανησυχία, φόβος, αμηχανία) που βιώνουν τα μέλη της ενδο-ομάδας κατά τη διάρκεια των προσωπικών τους αλληλεπιδράσεων με την εξω-ομάδα, επειδή τα μέλη ανησυχούν για τα αρνητικά αποτελέσματα που θα έχει αυτή η αλληλεπίδραση στη δική τους ομάδα (πχ. το ότι θα βρεθούν σε δύσκολη θέση).

- **Αρνητικά στερεότυπα:** η υποστήριξη αρνητικών στερεοτύπων για την εξωομάδα οδηγεί σε αρνητικές προσδοκίες για την αλληλεπίδραση μαζί της (πχ. αν θεωρείται ότι η εξω-ομάδα είναι άτομα «επιθετικά», «αναξιόπιστα» κτλ, τα μέλη της ενδο-ομάδας μπορεί να νιώθουν ότι απειλούνται στην περίπτωση που έρθουν σε επαφή με την εξω-ομάδα)

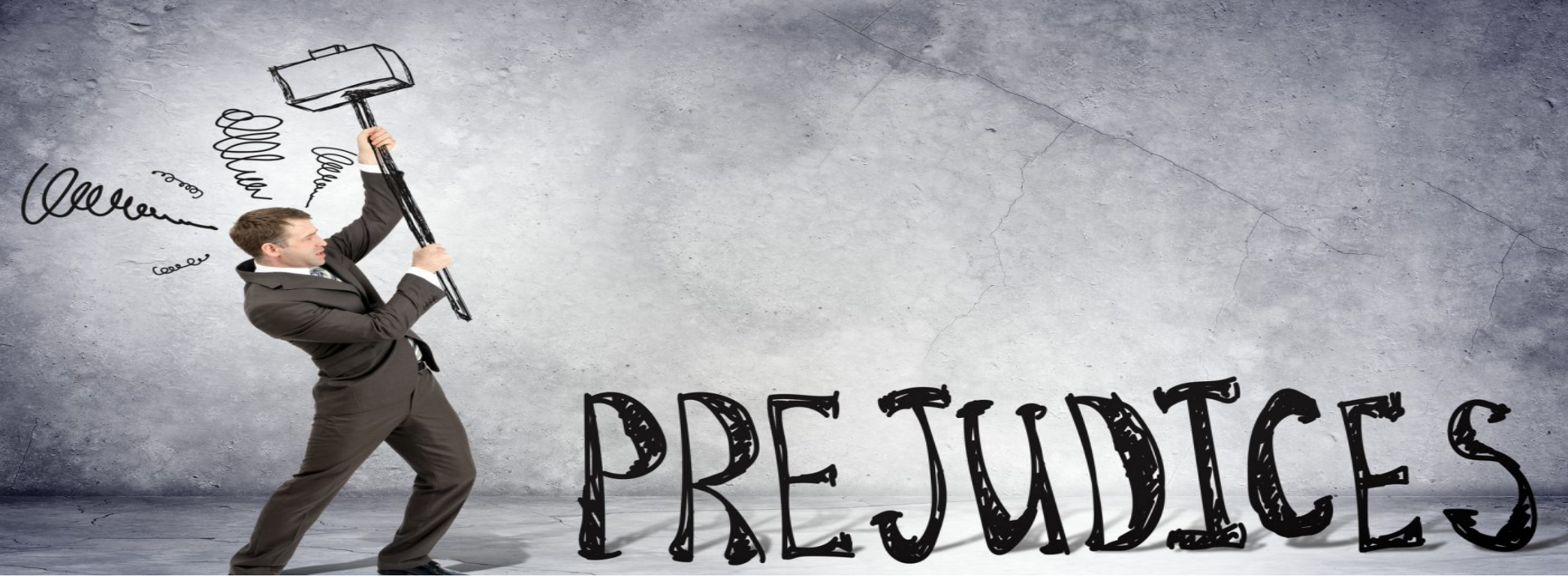
Μοντέλο Stephan & Stephan (1999) για την απειλή (Διομαδική απειλή)

Μεταβλητές της απειλής

- ❑ **Ταύτιση:** Όσο μεγαλύτερη η ταύτιση με την ενδοομάδα τόσο μεγαλύτερη η απειλή
- ❑ **Σημασία:** όσο μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται σε κάποιο θέμα ή σε πολιτικές, τόσο ισχυρότερη η απειλή
- ❑ **Επαφή :** Συχνότητα και ποιότητα θα επηρεάσουν την απειλή
- ❑ **Διομαδική σύγκρουση** (αν υπάρχει προηγούμενο ιστορικό σύγκρουσης-μεγαλύτερη η απειλή)
- ❑ **Κοινωνική θέση των ομάδων :** όσο υψηλότερη η κοινωνική θέση, τόσο μεγαλύτερη η αίσθηση ρεαλιστικής απειλής και διομαδικού άγχους.
- ❑ **Γνώση:** όσο λιγότερη η γνώση για την εξωομάδα τόσο μεγαλύτερη η απειλή

Η κοινή ζωή σε πολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες

- Μπορούν τελικά οι πολιτισμικά κυρίαρχες και μη κυρίαρχες ομάδες να ζήσουν **μαζί**;
- Η προκατάληψη και οι διακρίσεις μπορούν να υπονομεύσουν τη συνεκτικότητα, την ειρήνη και την ευημερία των κοινωνιών.
- Επομένως, είναι σημαντικό να δούμε πώς μπορεί να μειωθεί η προκατάληψη και να υπάρξει μια ομαλή **διαπολιτισμική προσαρμογή**.

Μειώνοντας την προκατάληψη

Για τον «Άλλον», ο «Άλλος» είσαι Εσύ

Διαδικασίες Αλλαγής Στερεοτύπων

- ✓ Τα στερεότυπα αποτελούν το γνωστικό στοιχείο της προκατάληψης.
- ✓ Η προκατάληψη είναι υπεύθυνη για την ένταση στις διομαδικές σχέσεις.
- ✓ Η διαφοροποίηση ή η άμβλυνση των στερεοτύπων μπορεί να επιφέρει μείωση της προκατάληψης και βελτίωση των διομαδικών σχέσεων.

Η διαδικασία αλλαγής των στερεοτύπων έχει μελετηθεί στο πλαίσιο της γνωστικής προσέγγισης.

- ❑ Οι άνθρωποι είναι προκατειλημμένοι λόγω της άγνοιάς τους
- ❑ Οι άνθρωποι έχουν εσφαλμένη αντίληψη για τους άλλους γιατί δεν τους γνωρίζουν
- ❑ Αν οι άνθρωποι διαφορετικών ομάδων έρθουν σε επαφή η προκατάληψη θα εξαφανιστεί

ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΦΗΣ (ALLPORT, 1954)

Κατά Allport Υπόθεση της επαφής

Πυρήνας Θεωρίας: Η επαφή μεταξύ μελών δύο ομάδων θα έχει θετικό αποτέλεσμα όσον αφορά τη μείωση της προκατάληψης σε περιστάσεις όπου συντρέχουν κάποιες προϋποθέσεις γιατί η απλή επαφή μεταξύ δύο ομάδων που έχουν τεταμένες σχέσεις μπορεί να φέρει το αντίθετο αποτέλεσμα, δηλαδή αύξηση της προκατάληψης και όξυνση της σύγκρουσης.

Η υπόθεση της επαφής: Προϋποθέσεις

1. **Ισότιμη κοινωνική θέση μεταξύ των ομάδων:** Η ανισότητα μεταξύ των ομάδων οδηγεί στην ενίσχυση και διατήρηση αρνητικών στερεοτύπων.
 2. **Κοινωνική και θεσμική υποστήριξη:** Οι νόμιμες αρχές εξουσίας πρέπει να επιδοκιμάζουν και να υποστηρίζουν την επαφή και να προωθείται από τους κοινωνικούς κανόνες.
 3. **Συνεργατική αλληλεξάρτηση:** Η σχέση μεταξύ των ομάδων κατά την αλληλεπίδραση πρέπει να είναι συνεργατική.
Ο ανταγωνισμός οδηγεί σε αντίθετα αποτελέσματα.
-
1. **Δυναμική εξοικείωσης:** Η επαφή πρέπει να έχει επαρκή διάρκεια, συχνότητα και εγγύτητα. Όχι στην επιφανειακή επαφή.

Η υπόθεση της επαφής

- Μετα-ανάλυση 200 μελετών που βασίστηκαν στην υπόθεση της επαφής (Pettigrew & Tropp, 2000) → Επαλήθευση των βασικών θέσεων της υπόθεσης της επαφής:
 - Η **πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση** των μελών ξεχωριστών ομάδων μειώνει την προκατάληψη.
 - Τα οφέλη της επαφής μπορεί να **επεκταθούν**, πέρα από τους συμμετέχοντες σε μια συγκεκριμένη αλληλεπίδραση και σε ολόκληρη την εξωομάδα.
 - Όμως, υπάρχουν διαφορές στο βαθμό μείωσης της προκατάληψης διαφορετικών εξωομάδων (π.χ. ομοφυλόφυλοι → μεγαλύτερη μείωση της προκατάληψης, άτομα με αναπηρίες → μικρότερη μείωση)
 - Η **κοινωνική θέση της ομάδας παίζει σημαντικό ρόλο στη μείωση της προκατάληψης**
 - Μεγαλύτερη μείωση της προκατάληψης για μέλη της πλειονοτικής ομάδας.

Υπόθεση της επαφής (Allport, 1954)

- Διομαδική επαφή → μείωση της προκατάληψης

- Πώς η ποσότητα και η ποιότητα επαφής επηρεάζουν τα επίπεδα προκατάληψης;
-

- Παράδειγμα προκατάληψης στις μεγαλουπόλεις όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός μεταναστών
- Είναι όμως αρκετή η επαφή για να μειωθεί η προκατάληψη; (Πολυπολιτισμική επαφή vs Διαπολιτισμική επαφή)

Μειώνοντας την προκατάληψη: Επαφή και Κατηγοριοποίηση

- Η υπόθεση της επαφής δε σημαίνει να ζει κάποιος κοντά σε μέλη της εξωομάδας.
- Αντίθετα, αφορά στην εγκαθίδρυση επαφής μέσω διαπροσωπικών σχέσεων και στενής αλληλεπίδρασης.
 - Παράδειγμα πόλης με μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών όπου εμφανίστηκε και υψηλότερος βαθμός προκατάληψης
→ Μπορεί να οφείλεται στην επίδραση την οποία είχε η παρουσία τους στην κατηγοριοποίηση που έγινε με τους όρους «αυτόχθονες εναντίον μεταναστών»
- Η κατηγοριοποίηση των ανθρώπων με όρους εσωομάδας – εξωομάδας, προκαλεί τη διομαδική μεροληψία.
- Για να είναι επιτυχής η επαφή, είναι απαραίτητο να αλλάξει η έμφαση που δίνεται στη διομαδική κατηγοριοποίηση.

Κατά Allport Προϋποθέσεις «Βέλτιστης Επαφής»

Ερώτημα: Πως η διομαδική επαφή μπορεί να επιφέρει μείωση της προκατάληψης;

Απάντηση

- Μέσω της επαφής μειώνεται η άγνοια και αυξάνεται η γνώση για την εξω-ομάδα.
- ---

Να διαφοροποιήσει τη συμπεριφορά προς την εξωομάδα, οδηγώντας σε ανάλογη διαφοροποίηση της στάσης
- Δημιουργία συναισθηματικών δεσμών με την έξω-ομάδα.
- Επιφέρει επαναξιολόγηση της ενδοομάδας. Η πολιτισμική ανταλλαγή συνδέεται με μειωμένο εθνοκεντρισμό

Κατά Allport Προϋποθέσεις «Βέλτιστης Επαφής»

- Τα μέλη των δύο ομάδων πρέπει να έρχονται σε επαφή σε καταστάσεις όπου νιώθουν πως έχουν **ισότιμη κοινωνική θέση**.
- Οι δύο ομάδες πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη **κοινών στόχων**.
- Η επαφή ανάμεσα στις δύο ομάδες πρέπει να γίνεται υπό συνθήκες **συνεργασίας**.
- Πρέπει να υπάρχει **κοινωνική και θεσμική υποστήριξη** μέτρων που προωθούν την επαφή μεταξύ των ομάδων.
- Η επαφή πρέπει να γίνεται υπό συνθήκες όπου υπάρχει δυνατότητα **ουσιαστικής γνωριμίας** ανάμεσα στα μέλη των δύο ομάδων (να έχει επαρκή διάρκεια-συχνότητα-εγγύτητα)

-
- ✓ Η ευκαιρία για συνάντηση με τα άτομα της εξωομάδας δεν είναι αρκετή για να ωθήσει τα άτομα στην επαφή
 - ✓ Η διαφορά έγκειται στη **στενή αλληλεπίδραση** μέσω διαπροσωπικών σχέσεων

Το άγχος αβεβαιότητας (Berger & Calavrese,1975/ Gudykunst,2004)

- Επειδή η διαπολιτισμική επικοινωνία εμπλέκει ανθρώπους από ανόμοιους πολιτισμούς υπάρχει πάντα η πιθανότητα άγχους και αβεβαιότητας.
- Η αβεβαιότητα και ο φόβος δημιουργούν εθνοκεντρικές σκέψεις και ενθαρρύνουν την εξάρτηση από στερεότυπα.
- Η **μείωση του άγχους αβεβαιότητας** (δηλαδή το να μπορούμε να προβλέψουμε και να εξηγήσουμε σε γενικές γραμμές τις στάσεις, τα αισθήματα και τις συμπεριφορές των άλλων) μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση της επικοινωνίας.
- Το άγχος αβεβαιότητας μπορεί να μειωθεί αν κανείς εκτιμήσει με ακρίβεια μια σωρεία πληροφοριών σχετικά με τους ανθρώπους, το μήνυμα, το πλαίσιο και τις πολιτισμικές νόρμες.
- Έλληνες και άγχος αβεβαιότητας